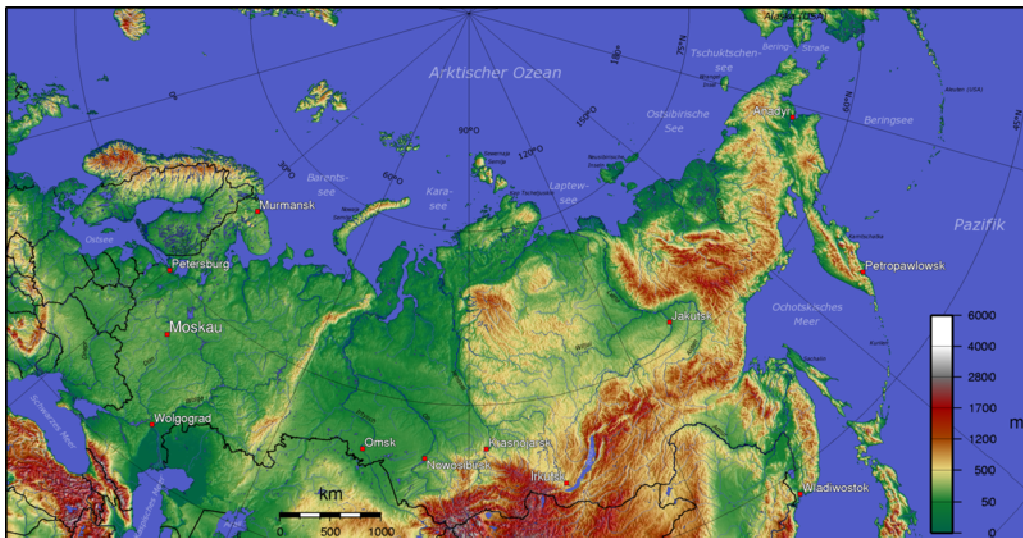

Közigazgatási földrajz

Oroszországi Föderáció

(Российская Федерация¹)

Az ország mintegy ¼ része Európában, ¾ része Ázsiában fekszik.

<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszetudomanyok/foldrajz/regionalis-foldrajz/kelet-europa-foldrajza/oroszorszag-foldrajza>

Történelem és közigazgatás

Kelet-Európa hatalmas síkvidékén a szláv népek, a szláv nyelv keleti ágát beszélő oroszok (nagyoroszok), ukránok (kisoroszok), beloruszok (fehéroroszok) telepedtek meg. Államiságuknak a kelet-európai nagy folyókon is kalandozó vikingek egyik nemzetségének, a rurikoknak köszönhetik, akik 862-ben megalapították Novgorodot, majd később Kijevet, így jött létre a novgorodi és a kijevi „rusz” (népgyűlés), amelyből a „ruszkij” (orosz) név is ered. A sorban kialakuló orosz fejedelemségeket, a Magyarországot is időlegesen elpusztító tatárok (pontosabban mongolok) Aranyhordája részben szintén elpusztította, részben uralta. Végül Novgorod és a Moszkvai fejedelemségek felülkerekedtek a mongol uralmon, és *Rettegett Iván*, az első orosz cár uralma alatt egyesültek. Kelet felé, Szibérián keresztül egészen a Csendes-óceánig, sőt azon túl, Észak-Amerikában is terjeszkedtek.² A fejedelemségek közül Moszkváé lett a vezető szerep. Nagy Péter cár tette Oroszországot európai nagyhatalommá, ahol az I. világháborút követően *Lenin* vezetésével kommunista állam alakult; a Szovjetunió. A polgárháborút átvészelve, *Sztálin* uralma alatt a Szovjetunió nem csak túlélte a II. világháborút, de megerősödve, a hidegháború kétpólusú világában a kommunizmus letéteményesévé vált.

A Szovjetunió olyan óriási területű birodalom volt,³ hogy az 1990-es évek elején, amikor összeomlott és 14 önálló nemzetállam szakadt el tőle⁴ a maradék Oroszország terjedelmét tekintve, még mindig a világ legnagyobb országa maradt. Területe majdnem kétszázszorosa (185-szöröse) Magyarországnak, lakossága 145 millió.

¹ Kiejtése: „rosszijszkaja fegyercia”

² Alaszka első európai gyarmatosítói az oroszok voltak.

³ Az 1950-80-as évek Magyarországa is a szovjet politikai befolyási övezet volt, melynek egyik társadalmi vetülete a politikai vicckultúra volt. Egy idevágó vicc: milyen a szovjet törpe? ... Óriási.

⁴ Azerbajdzsán, Belorusszia, Észtország, Grúzia, Lettország, Litvánia, Moldávia, Örményország és Ukrajna (Európában), valamint Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Üzbegisztán (Ázsiában)

Az orosz állam történelmi formálói

Képek forrásai: <http://en.wikipedia.org/wiki/Rurik>, <http://tortenelemklub.com>, <http://members.iif.hu>, <https://en.wikipedia.org>, <http://commons.wikimedia.org>, <http://users.atw.hu>

1993-ban a Szovjetunió összeomlását követően az új orosz alkotmány újra körvonalazta a totalitáriánus, egypártrendszerű diktatúrát felváltó szövetségi köztársaság területi igazgatási kereteit. Ennek értelmében 14 addigi tagköztársaság önálló állam lett, az Oroszországi Föderációban pedig a 2008. évi alkotmány-módosítás óta 83 – különböző típusokba sorolható – területi igazgatási egység működik. Ezek lényegében megegyeznek a szovjet rendszertől örökölt, 1961 óta változatlan 88 egységgel, mivel 1991 óta csupán két új köztársaság jött létre és hat kisépességű autonóm körzet szűnt meg. (A mai beosztás sok tekintetben hasonlít az egykori cári kormányzóságok rendszerére is, bár azok száma csak mintegy fele volt a mai régiókénak.) Nyilvánvaló, hogy egy unitáriánus regionális igazgatásból a decentralizált és a regionalizált területi igazgatás lépcsőit kihagyva, nem lehet zökkenőmentes az átalakulás a szövetségi, föderális rendszerbe. Ez az utóbbi két évtizedben tapasztalható is volt Oroszországban, a belpolitikai krízisekben és a korrupcióban manifesztálódva.

Oroszország közigazgatási beosztása

22 köztársaság (республика „reszpublika”); **9 határterület** (край „kraj”); **46 terület** (область „óblaszty”); **3 szövetségi jelentőségű város** (город федерального значения „górad federalnava znacsényija”); **1 autonóm terület** (автономная область „avtonómnaja óblaszty”); és **4 autonóm körzet** (автономный округ „avtonómnij okrug”).

http://hu.wikipedia.org/wiki/Fájl:Map_of_Russian_subjects_by_type nyomán

Mind a 85 területi igazgatási egység egyenként 2-2 tagot delegálhat a parlament felső házába, a Szövetségi Tanácsba, amely így – az USA Szenátusához hasonló elven felépítve –, 166 tagot számlál. Mindegyik területi egységnek van választott, regionális parlamentje és alkotmánya (chartája), valamint helyi törvényhozása. A területi típusok különbségei az autonómia mértékében, valamint az orosz és az egyéb nemzetiségek arányában manifestálódnak.⁵ Az orosz törvényhozás alsóháza a 450 taglétszámú *Duma* (jelentése gondolat, elmélkedés, töprengés). Ide a választókerületek pártlistáiról kerülnek be a képviselők, 2005 óta egyéni jelöltek indulására nincsen lehetőség. Oroszországban 6 nagyobb (parlamentari) és több kisebb párt működik. Az elnöki végrehajtó hatalom – mivel az elnököt közvetlen választások útján választják – az amerikai rendszerhez hasonlóan erős.

		
Az orosz nemzeti zászló	A parlament székhelye: a Kreml	Oroszország állami címere

Kép forrása: <http://www.utikalauz.hu>

Az orosz területi közigazgatás az **aszimmetrikus föderalizmust** képviseli, amikor is etnikai, nyelvi és kulturális különbségek miatt a hatalommegosztás aránya nem azonos az egyes területi igazgatási egységekben. Ennek megfelelően az orosz területi igazgatás típusai:

- A **köztársaság** olyan területi egység, ahol jelentős arányban élnek nemzetiségek, bár a többség ma már orosz.
- Az autonóm **okrug** (autonóm körzet) olyan régió, ahol a nemzetiségek ma is többségben vannak az oroszokhoz képest.
- Az **oblaszty** (terület) a szinte kizárólag orosz lakosságú igazgatási egység.
- A **kraj** (régebben katonai közigazgatás alatt álló határterület) a 20-as években kialakított szovjet közigazgatásban eredetileg olyan régiót jelentett, amelyhez egy vagy több nemzetiségi autonómia (autonóm körzet, autonóm terület) tartozott. Mára az oblasztytól csak a tradicionális elnevezése különbözteti meg. **Autonóm oblaszty**: ma már csak egy van,⁶ a Sztálin által a Távol-Keleten létrehozott zsidó körzet, ahol az 1930-as 1960-as években több tízezres zsidó közösség érkezett, mára azonban a számuk jelképesre csökkent.
- **Szövetségi** jelentőségű **város**; két, önálló régióként működő nagyváros: Moszkva és Szentpétervár.⁷

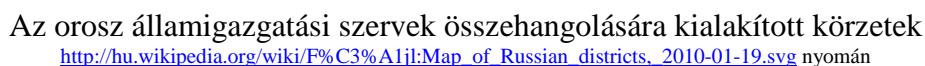
A fenti igazgatási beosztás a regionális önrendelkezést, önkormányzatiságot és igazgatást hivatott képviselni, míg a központi, szövetségi államigazgatási szervek összehangolására 2000-ben kialakították az elnöki adminisztráció legfontosabb területi intézményrendszerét, a **szövetségi körzeteket**. Számukat eggyel bővítve 2010-ben összesen 8 szövetségi körzet létezik, melyek irányítói az elnöki megbízottak. Amikor Oroszország közigazgatási földrajzáról beszélünk, a 83 „szubjektum,” illetve területi egység jellemzését ezen körzetekre bontva célszerű adni, mert ezeknek van jól körülhatárolható földrajzi vetületük.

⁵ Az ilyen szövetségi területi igazgatási rendszer az aszimmetrikus föderáció.

⁶ A többi köztársasággá alakult át.

⁷ 1924 – 1991 között a szovjet **Leningrád**, korábban a németes hangzású Petrográd volt; ma: Szankt Petyerburg.

Ez Oroszország gazdasági központja. Kizárólag túlnyomórészt orosz nemzetiségű oblasztyok alkotják, és a szövetségi főváros, Moszkva, ami egyben Európa legnépesebb városa a maga 10 millió feletti lakosságával. A központi körzet lakossága több mint 38 millió, központja természetesen **Moszkva**. Területe hétszer nagyobb, mint Magyarország, ami dimenzióját tekintve nagyjából megfelel Franciaország vagy Ukrajna méretének. A körzet földrajzilag a hatalmas Kelet-Európai síkságon található; éghajlata kontinentális; hideg téllal, meleg nyárral.

A 13 millió lakosságú körzet részben a Kelet-Európai síkságon, részben a Kaukázus északi előterében található. Területe 4,5-szöröse Magyarországnak, ami hozzávetőlegesen Svédországnak felel meg. Mindössze 3 orosz oblaszty és 2 nemzetiségi köztársaság alkotja, valamint egy határterület(kraj). Központja a Don folyó torkolatánál épült: az Azov-tengerben, a Taganrogi-öböl végén található **Rosztov na Donu**.

■■■	--	■■	■	--	--
Oblaszty (3)	Aut. okrug	Köztársaság (2)	Kraj (1)	Aut. oblaszty	Város

- **Észak-kaukázusi körzet**

A Kaukázus – Európa leghatalmasabb hegysége – északi előterében található körzetről már a területi közigazgatási egységeinek a típusa alapján borítékolható, hogy ez itt az Orosz Föderáció belpolitikai értelemben vett „puskaporos hordója,” hiszen 6 nemzetiségi köztársaság és egy kraj (határterület) alkotja. Ezt az elmúlt két évtized történelme igazolta is. Területe majdnem kétszerese Magyarországnak, lakossága pedig majdnem 10 millió. A körzet központja **Pjatyigorszk**.

--	--	■■■■■■■	■	--	--
Oblaszty	Aut. okrug	Köztársaság (6)	Kraj (1)	Aut. oblaszty	Város

- **Volgamenti körzet**

A Kelet-Európai síkság keleti felét elfoglaló körzet 11-szer nagyobb Magyarországnál, lakossága 30 millió. 7 orosz etnikumú oblaszty és 6 nemzetiségi köztársaság, valamint egy kraj alkotja. A Központi körzet mellett itt található az orosz gazdaság másik fő bázisa. Központja **Nyizsnij Novgorod**. Névadó folyója Európa legnagyobbja, a mi Dunánkat megelőző Volga.

■■■■■■■	--	■■■■■■■	■	--	--
Oblaszty (7)	Aut. okrug	Köztársaság (6)	Kraj	Aut. oblaszty	Város

- **Északnyugati körzet**

A hatalmas Kelet-Európai síkság északi felét elfoglaló körzet 18-szor nagyobb, mint Magyarország, lakossága viszont „csak” 13 millió. Központja Oroszország „másik” nagyvárosa, a ~ 5 milliós **Szentpétervár**. Rajta kívül 7 orosz nemzetiségű oblaszty, egy jelentős nemzetiségi kisebbséggel rendelkező autonóm okrug és két nemzetiségi köztársaság alkotja.

■■■■■■■	■	■■	--	--	■
Oblaszty (7)	Aut. okrug (1)	Köztársaság (2)	Kraj	Aut. oblaszty	Város (1)

- **Uráli körzet**

Az Európát Ázsiától elválasztó, ásványokban gazdag Urál hegység vidékén és a Nyugat-szibériai-alföldön négy orosz oblaszty, és két nemzetiségi kisebbséggel rendelkező okrug található. Ez a terület 20-szorosa Magyarországnak; lakossága 12 millió. Központja **Jekaterinburg**.

■■■■	■■	--	--	--	--
Oblaszty (4)	Aut. okrug (2)	Köztársaság	Kraj	Aut. oblaszty	Város

- **Szibériai körzet**

Az Észak-Ázsia középső részét alkotó körzet hatalmas kiterjedésű, természeti erőforrásokban gazdag; területe 56-szor nagyobb, mint Magyarország. Hogy ezt elképzelhessük: valamivel nagyobb, mint az Európai Unió és valamivel kisebb, mint Ausztrália. Lakossága majdnem 20 millió, központja Szibéria legnagyobb városa, **Novoszibirszk**. A természetföldrajzi értelemben vett Szibériának csak középső és déli része tartozik ide. A hatalmas térség nagy

része hegyvidék, amely déli irányban egyre magasabb hegyláncokká emelkedik. Kiterjedtebb alföldi táj csak nyugaton található. Délen, a mongol határ menti legmagasabb hegyvidékeken négy nemzetiségi köztársaság található, az alföldi rész és a hegyközi medencék túlnyomórészt orosz lakosságú vidéken 5 oblaszty és 3 kraj osztozik, mely utóbbiak egyike messze északra nyúlik az alig lakott sarkvidékig.

■■■■■	--	■■■■■	■■■	--	--
Oblaszty (5)	Aut. okrug	Köztársaság (4)	Kraj (3)	Aut. oblaszty	Város

• Távol-keleti körzet

A legnagyobb területű körzet több mint 67-szerese Magyarországnak, méretében szintén Ausztráliához lehetne hasonlítani. Lakossága viszont mindössze 6 millió, ami rendkívül alacsony népsűrűséget, a térség nagy részén egyenesen lakatlanságot és igen fejletlen infrastruktúrát feltételez. Ide tartozik a természetföldrajzi értelemben vett Szibéria északkeleti része is. A terület nagy része erdős hegyvidék kiterjedt fennsíkokkal, délen és keleten – a Csendes-óceáni partvidéke térségében – magas hegyláncokkal, a hatalmas folyók völgyeiben széles medencékkel, a sarkvidéken tengerparti alföldekkel. Északi része – Szibériai körzethez hasonlóan – igen hideg éghajlatú tundra vidék. Ásványkincsekben, kitermeletlen nyersanyagokban gazdag. Központja **Habarovszk**. 3 orosz oblaszty, egy-egy nemzetiségi okrug, illetve köztársaság, 3 határvidék (kraj) és egy különleges státuszú autonóm oblaszty alkotja – tehát ez a körzet nagyvároson kívül az összes oroszországi területi igazgatási típust felvonultatja.

■■■	■	■	■■■	■	--
Oblaszty (3)	Aut. okrug (1)	Köztársaság (1)	Kraj (3)	Aut. Oblaszty (1)	Város

Az orosz területi közigazgatás földrajza

Központi körzet

Belgorodi terület

(**Белгородская область** „belgoradszkaja oblaszty”)

A kb. egyharmad Magyarországnyi terület az ukrán határ mentén, alacsony dombvidék és síkság, lakossága majdnem annyi, mint Budapesté, másfél millió. Központja **Belgorod**. A szomszédos Kurszki terület vasérclelőhelyei itt is megtalálhatók; itt termelik ki az ország vasérckészletének 40 %-át. Ennek megfelelően a vas- és acélipara jelentős. Termőföldje a kiváló csernozjom (feketeföld), amin főleg búzát termesztenek.

Brjanszki terület

(**Брянская область** „brjanszkaja oblaszty”)

A belorusz és az ukrán határ mentén elterülő síkvidék, nagysága Magyarország egyharmada. Lakossága 1,3 millió. Központja **Brjanszk**. Ez a lombhullató erdők és a sztyeppe határa; a régió nagy része erdőterület. Tőzeget és foszforitot bányásznak. Iparában a vasgyártás és a gépipar említhető. Gabonát és burgonyát termesztenek. A II. világháborúban a brjanszki erdőkben működtek a legnagyobb partizánosztatok a közel 2 éves német megszállás idején.

Ivanovói terület

(**Ивановская область** „ivanovszkaja oblaszty”)

A nagyjából fél Dunántúl nagyságú régió lakossága egymillió, központja **Ivanovo**, amely Moszkvától közvetlenül keletre fekvő síkvidék. Fő folyója a Volga,⁸ amely itt több km széles a Nyizsnyij Novgorodi víztározó miatt. Ez a tajgaövezet déli határa nyír- és lucfenyő erdőkkel. Iparát a textilipar és a gépgyártás, mezőgazdaságát a burgonya- és hagyma-termesztés jellemzi.

Jaroslavl terület

(**Ярославская область** „jaroslavszkaja oblaszty”)

Az egyharmad Magyarországnál valamivel nagyobb területű régió Moszkvától közvetlenül északra található, erdős síkvidéken, a Volga mentén, lakossága 1,3 millió, székhelye **Jaroslavl**. Gazdaságát a hadipar, gépgyártás, olaj- és fafeldolgozás jellemzi. A vizenyős mocsaras területeken a szántóföldi művelés csak a lenre korlátozódik, emellett szarvasmarha tenyésztése jelentős.

Kalugai terület

(**Калужская область** „kalússzkaja oblaszty”)

A közel egyharmad Magyarországnyi területű régió Moszkvától közvetlenül délre helyezkedik el, síkvidéken; lakossága 1 millió, székhelye **Kaluga**. Könnyűipara, ezen belül textilipara jelentős. Ebben a régióban, Obnyinszk városában helyezték üzembe a világ első atomerőművét 1954-ben. Mezőgazdaságát a gabona- és a burgonyatermesztés jellemzi.

Kosztromai terület

(**Костромская область** „kosztromszkaja oblaszty”)

Moszkvától északra, az erdős tajga síkvidékén fekszik ez a majdnem 2/3 Magyarország nagyságú régió, melynek lakossága 650 ezer, igazgatási székhelye **Kosztroma**. Fő folyója a Volga, és annak a Nyizsnyij Novgorod-i víztározója. Még kiaknázatlan szénhidrogén, gyémánt és titán ásványvagyona van. Textil- és fafeldolgozó iparát a len termesztés és a szarvasmarha tenyésztés egészíti ki.

Kurszki terület

(**Курская область** „kurszkaja oblaszty”)

Az ukrainai határ mentén, a Közép-orosz hátság alacsony dombvidékén fekszik ez a majdnem 1/3 Magyarországnyi régió, melynek lakossága 1,2 millió, központja **Kurszk**. Legjelentősebb ásványa a kurszki vasérc, melynek kitermeléséhez vas- és gépgyártás társul. A régió az erdős sztyepp és a sztyepp övezet határán van, s $\frac{3}{4}$ része jó minőségű feketeföld, ahol a gabona- (búza, rozs és árpa), valamint a kendertermesztés emelhető ki. Ebben a régióban zajlott a II. világháború legnagyobb – két hónapon át tartó – tankcsatája.

Lipecki terület

(**Липецкая область** „lipeckaja oblaszty”)

A negyed Magyarországnyi kiterjedésű régió síkvidéken, az erdős sztyepp övezetben található, Moszkvától délre. Lakossága 1,2 millió, igazgatási székhelye **Lipeck**. Vas- és acélipara mellett változatos a gépgyártása: háztartási, szerszám, és mezőgazdasági, valamint vegyipara, cukor- és konzervgyártása. Mezőgazdaságában a napraforgó és a cukorrépa termesztés emelhető ki.

---

⁸ A **Volga** Európa leghosszabb folyója és ~ 3500 km hosszú; a második a Duna ~ 2800 km-rel.

Moszkva

(Москва „moszkva”)

Az 1147 óta dokumentált történelemmel rendelkező város ma Európa legnépesebb városa. Lakossága több, mint Magyarországé (12 millió), területe (2511 km²) pedig ötszöröse Budapestének. 12 közigazgatási körzetén belül 125 kerület mellett 21 csatolt települési önkormányzat is található. Szövetségi jelentőségű városként saját parlamentje is van – mint az oblasztyoknak és a köztársaságoknak, vagy krajoknak Oroszországban. A Kelet-európai síkság földrajzi középpontjában alakult ki. 1480 óta, mióta a moszkvai fejedelemség megszabadult a tatár uralom alól, Moszkva az orosz birodalom fővárosa, egy 215 éves periódustól eltekintve, amikor Szentpéterváré volt ez a szerep. Moszkva az orosz gazdasági, politikai és kulturális élet, valamint a közlekedés központja.⁹ Szimbolikus épületei világszerte ismertek.¹⁰

Moszkvai terület

(Московская область „moszkovszkaja oblaszty”)

A Kelet-európai-síkság középső részén, Moszkva körül található régió területe majdnem fele akkora, mint Magyarország. Lakossága 6,6 millió, de ebbe maga **Moszkva** nem számít bele.¹¹ A terület a Volga és az Oka folyók közötti síkság; erdős sztyepp. A régió gyakorlatilag Moszkva vonzáskörzete („Podmoszkovje”), naponta sok százezer ember ingázik a fővárosba. Gazdaságát az űrkutatás-technológia és a hadiipar, az atomerőmű-gépészet, a közlekedési gépgyártás és a textilipar jellemzi. A mezőgazdasági területe a nagy bevásárlóközpontok miatt csökken.

Orjoli terület

(Орловская область „orlovszkaja oblaszty”)

Alacsony dombvidék, hullámos síkság, Moszkvától délre. Nagyobb, mint a Dunántúl fele. Lakossága csak 800 ezer fő körüli, székhelye **Orjol**. Barnaszén, tőzeg és lignites vasérckészletei vannak, fő folyója az Oka. Iparát acélgyártás és mezőgazdasági gépgyártás, mezőgazdaságát cukorrépa és burgonyatermesztés jellemzi.

Rjazanyi terület

(Рязанская область „rjazanszkaja oblaszty”)

Moszkvától délkeletre elterülő, Magyarország 1/3 részénél nagyobb, síkvidéki, erdős sztyepp régió az Oka folyó vízgyűjtőjén. Lakossága 1,2 millió, igazgatási központja **Rjazany**. Gazdaságát a vegyipar, kőolaj feldolgozás, elektronika és a gépgyártás képviseli. Szarvasmarha tenyésztése, tejipara, burgonya, takarmány és zöldségtermesztése jelentős.

Szmolenszki terület

(Смоленская область „szmolenszkaja oblaszty”)

Moszkvától nyugatra, a belorusz határ mentén, alacsony, erdős dombvidéken található ez a fél Magyarországnál valamivel nagyobb régió. Fő folyója a Dnyeper. Lakossága 1 millió, központja **Szmolenszk**. Gépgyártása (autó, fegyver, repülőgép) jelentős. Fő terménye a len és a burgonya. A II. világháború során települései csaknem teljesen romba dőltek. Itt található a lengyel-szovjet relációban rossz emlékű Katyni erdő.

---

⁹ Metróhálózata például naponta 9 millió utast szállít.

¹⁰ Központjában, a Vörös téren: a Kreml (egykor cári palota, ma a kormány központja), a Vaszilij Blazsennij székesegyház, a Lenin mauzóleum; továbbá a Tretyjakov képtár, az Állatkert, a Balett és a metróhálózat.

¹¹ Moszkva – bár a Moszkvai terület székhelye ott van –, mint szövetségi jelentőségű város, önálló közigazgatási egységet alkot.

Tambovi terület

(**Тамбовская область** „tambovszkaja oblaszty”)

Az erdős sztyepp övezetbe tartozó, síksági régió, Moszkvától dél-keletre. Kiterjedése Magyarország 1/3 része, lakossága 1,2 millió, székhelye **Tambov**. Mezőgazdaságát a cukorrépa-, napraforgó- és a burgonyatermesztés jellemzi; iparát az élelmiszeripar a gépgyártás, műszeripar. Növénynevelő hagyománya¹² a biotechnológiában manifesztálódik.

Tulai terület

(**Тульская область** „tulszkaja oblaszty”)

Egyenlő Magyarországnyi terület a Közép-orosz-hátság alacsony dombvidékén, Moszkvától közvetlenül délre. Lakossága annyi, mint Budapesté, közigazgatási székhelye **Tula**. A moszkvai barnakőszén medence készletének közel a fele itt helyezkedik el, kitermelése 1855-től folyik. Ennek megfelelően, régi iparvidék: vaskohászat, bányagépgyártás, hőerőművek, és mindenekelőtt a hadipar jellemzi. Talaja a kiváló minőségű csernozjom (feketeföld), ahol a sörgyártás alapanyagaként elsősorban árpát termesztnek. Emellett főként még burgonyát és repcét termesztnek, valamint baromfit tenyésztnek a moszkvai agglomeráció kiszolgálására. Fő folyója az Oka.

Tveri terület

(**Тверская область** „tverszkaja oblaszty”)

Moszkvától észak-nyugatra található, területe valamivel kisebb, mint Magyarorszáé. Lakossága másfél millió, központja **Tver**. Területének nyugati felét a Valdaj-hátság alacsony dombvidéke alkotja, keleti része síkság; a Volga felső szakaszának a vízgyűjtője. Ásványkincse a tőzeg, nehézipara a szovjet-orosz rendszerváltást követően összeomlott, csak a gépipar egyes ágazatai maradtak talpon (vasút- és darugyártás). A volgai vízi energiája és atomerőműve más területeket is ellát. Talaja gyenge minőségű, amely csak a len- és a burgonyatermesztés számára kedvező

Vlagyimiri terület

(**Владимирская область** „vlagyimirszkaja oblaszty”)

A közel egyharmad Magyarországnyi terület Moszkvától keletre fekszik, lakossága másfél millió, fővárosa **Vlagyimir**. Területe nagyrészt síkság, északi részén a Szmolensz-Moszkvai-hátság alacsony dombvidéke emelkedik. A terület az Oka folyó vízgyűjtője, sok láppal, mocsárral. Jelentős ipari terület, mezőgazdasági gépgyártása (nehézszepek), orvosi műszergyártása, motorkerékpár gyártása és textilipara (pamutipara) jelentős. Megemlíthető a szerszám és fegyvergyártása is, valamint az elektronikai ipar. Gabona (búza, rozs, árpa) len és burgonyatermesztés jellemzi a mezőgazdaságát. Belföldi közlekedési csomópontok találhatók a területen.

Voronyezsi terület

(**Воронежская область** „voronyezsszkaja oblaszty”)

A 2,4 milliós lakosságú terület valamivel nagyobb, mint fél Magyarország, központja **Voronyezs**. Nyugati fele a Közép-orosz-hátság alacsony dombvidéke, keleti fele síkság, fő folyója a Don. Moszkvától mintegy 500 km-re délre helyezkedik el, az ukrán határ közelében. Ásványkincsei közül a foszfor, közetei közül a gránit említhető. Voronyezs repülőgép- és rakétatechnika gyára legnagyobb az országban. Iparában ezen kívül a hadi- és vegyipar, valamint az elektrotechnika; mezőgazdaságában a gabona (búza, rozs, árpa) és a cukorrépa,

---

¹² Itt dolgozott Micsurin, aki mintegy 300 új növényfajt kísérletezett ki; nevét egy város őrzi: Micsurinszk.

napraforgó, illetve a hozzájuk kapcsolódó élelmiszeripar emelhető ki. Itt található a magyar történelemben gyászos emlékeztető Don-kanyar (1942).

Déli körzet

Adigeföld

(**Республика Адыгея** „reszpúblika adügejá”)

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyénél nem sokkal nagyobb régió – Ingusföld mellett – az egyik legkisebb területű köztársaság az Oroszországi Föderációban. Lakossága nem éri el a félmilliót. Az őslakos adigék részaránya 26 %, az orosz népesség 64 %. Néhány % örmény, ukrán és kurd nemzetiség is él a régióban, melynek fővárosa **Majkop**. Adigeföld a Krasznodari krajba ékelődik be a Kaukázus északi hegylábfelszínén. Északi része síkság, déli fele erdős hegyvidék. Olaj és földgázvagyonnal rendelkezik, a hegyekben vasat, aranyat, ezüstöt és wolframot bányásznak. Ennek megfelelően nehézgép-gyártás, fém- és fafeldolgozás papíripa jellemzi gazdaságát. Északon búzát, napraforgót, délen teát és dohányt termesztenek, sertést és birkát tenyésztnek.

Asztraháni terület

(**Астраханская область** „asztahanszkaja oblaszty”)

A bő fél Magyarországnyi kiterjedésű, teljesen síkvidéki oblaszty lakossága csak egymillió. Fővárosa a Volga folyó deltavidékén fekvő **Asztrahán**. A terület a Kaszpi-tengertől északra, a Volga két partján fekszik. Mezőgazdaságát a rizstermesztés, iparát az atomenergia előállítás, az élelmiszeripar (elsősorban a volgai és a Kaszpi-tengeri kaviár a fő terméke), valamint a bőripar és gépgyártás jellemzi.

Kalmükföld

(**Калмыкия** „kalmükijá”)

A köztársaság területe Magyarországnak 80 %-át teszi ki, lakossága mindössze 300 ezer fő, akik közül 58 % az Európa egyetlen buddhista nemzetéhez tartozó, őslakosnak tekinthető kalmük,¹³ 30 % orosz, 3%, dagesztáni dargin és 1-1 % csecsen, kazah, török. Fővárosa **Elisza**. Éghajlata száraz kontinentális, a kalmük tájkép sivatagos sztyeppe, síkvidék. Gazdaságából a kőolaj és földgáz kitermelés és feldolgozás említhető. Mezőgazdaság csak öntözéssel lehetséges.

Krasznodari határterület

(**Краснодарский край** „krasznodarszkij kraj”)

A Magyarország területének 80 %-át kitevő határterület a Fekete- és az Azovi-tengertől keletre található. A kraj északi fele száraz kontinentális éghajlatú síkság, déli felén a Sztavropoli-hátság és a Szkalisztij-hegység dombságai emelkednek, délen a Kaukázus gerincén Grúziával határos. A tengeremelléki területek mediterrán éghajlatúak. Bolgár, kazár és tatár uralom után a XVIII. században került orosz fennhatóság alá. Lakossága ötmillió, akikből mintegy 80 % a – főleg – a Kubán folyó mentén élő, ún. kubáni kozák, akik orosz nemzetiségnek számítanak. Az eredeti őslakosok, az adigék aránya elenyésző (0,3 %), náluk nagyobb kisebbséget képviselnek az örmények (5 %) és az ukránok (1 %). A köztársaság

---

¹³ A **kalmüköket** 1943-ban a németekkel való kollaboráció miatt Szibériába deportálták, a köztársaságot megszüntették, s csak a desztalinizáció során, 1957-ben jött létre újra autonóm területük, ami a következő évben újra autonóm köztársasággá alakult. Bár ezekben az években részlegesen visszatelepülhettek, kultúrájuk nem heverte ki a megpróbáltatásokat.

fővárosa **Krasznodar**, Dél-Oroszország fontos gazdasági központja.¹⁴ A Kaukázus és a Fekete-tenger közötti parti sáv Oroszország egyik fő üdülőterülete, melynek központja **Szocsi**, a 2014. évi téli olimpia helyszíne. A kraj gazdaságát a kőolaj finomítás, vegyipar és élelmiszeripar jellemzi. Kercs környékén vasércet bányásznak. Mezőgazdasága kölest, zabot, lent, napraforgót, szóját, dohányt és citrusféléket termeszt.

Rosztovi terület

(Ростовская область „rosztovszkaja oblaszty”)

Ez a terület Magyarországnál valamivel nagyobb, közel akkora, mint Izland szigete. Lakossága négy és félmillió. Fővárosa **Rosztov-na-Donu**. Teljes síkvidék, Ukrajnával határos. Fő folyója a Don és a Donyec, délnyugati része eléri az Azovi-tengert, a Fekete-tenger beltengerét. Ez a terület volt a 700-as és 800-as években a magyarok második őshazája, a Meótisz.¹⁵ Mezőgazdaságát a köles, napraforgó, gyapot és a gyümölcs (dinnye, gránátalma) termesztése jellemzi; iparában az atomenergia, a kőolaj finomítás, a helikopter és mezőgazdasági gépek gyártása, valamint az élelmiszeripar (halfeldolgozás) emelhető ki.

Krími Köztársaság

(Республика Крым „reszpublika krím”)

A Dunántúl nagyságú Krím-félsziget mélyen benyúlik a Fekete-tengerbe. Lakossága kétmillió fő, elsősorban orosz, másodsorban ukrán nemzetiségi összetétellel. Fővárosa **Szimferopol**. Éghajlata kellemes mediterrán, szubmediterrán. Történelmében a görög, kun, tatár, török és orosz, szovjet, majd ukrán fennhatóságot lehet említeni. A Szovjetunió felbomlásától Ukrajna autonóm köztársasága, de 2014-től *de facto* az Orosz Föderációhoz nyilvánította egy helyi népszavazás, amelyet Ukrajna és a nemzetközi közösség nem ismer el, viszont a terület – amely stratégiai jelentőségű Oroszországnak – a Föderáció 22. köztársasága lett. Mezőgazdaságát a búza, kukorica, árpa, és a gyümölcsstermesztés, valamint a baromfityenyésztés és a tengeri halászat jellemzi; iparában a vegyipar és a gépgyártás emelhető ki. Igen jelentős a turizmusa (Jalta, Bahcsiszeráj).

Szevasztopol

(Севастополь „szevasztopol”)

Város a Krím-félsziget délnyugati részén. Bár lakossága csak 380 ezer, a városnak óriási stratégiai jelentősége van, Murmanszk és Szentpétervár (Jeges-tenger és az Atlanti-óceán), valamint Vlagyivosztok (csendes-óceán) mellett az Orosz Föderáció egyik tengeri kapuját jelenti a Földközi-tenger irányában. A város az orosz hadiflotta egyik legjelentősebb bázisa egyben, s így 2014-ben, amikor a Krím-félsziget az Ukrajna – Oroszország közötti politikai válsághelyzet során *de facto* az utóbbi államalakulathoz került, Moszkva azonnal megadta a városnak a szövetségi város címet, ami Moszkva és Szentpétervár társaságában a 3. ilyen igazgatási besorolás Oroszországban: **Город федерального значения** „gorad federalnava znacsenyija”.

¹⁴ A **Forbes** magazin 2000-2010 években többször üzleti szempontból a legjobb orosz városként rangsorolta.

¹⁵ A **Meotisz** az Azovi-tenger történelmi neve. A magyarok a Volga és a Káma folyó vidékéről, az Urál-hegység nyugati előteréből (Magna Hungariából), 600 körül indultak déli irányba, a Volga, majd a Don mentén. A Meotiszban, vagy más néven **Levédiában** letelepedett, ún. „doni magyarok” 840-850 között vándoroltak tovább **Etelközbe**, a 3. őshazába (a Prut, Dnyeszter és Dnyeper folyók vidékére); majd onnan 895-ben tovább, a Kárpát-medencébe.

Volgográd

(Волгоградская область „volgogradszkaja oblaszty”)

A Volga folyó alsó folyásánál, teljes síkvidéken elhelyezkedő terület Magyarországnál 1,2-szer nagyobb, majdnem akkora, mint egész Bulgária. Lakossága 2,7 millió, fővárosa **Volgográd**, a II. világháború sorsfordító, közel fél évig tartó ütközetéről 1942-ben elhíresült egykori szovjet város, Sztálingrád. A mai Volgográd – Oroszország 13. legnagyobb városa – Sztálin nevét 1925-ben vette fel; eredeti neve Caricin volt. Ez a terület a doni kozákok¹⁶ őshazája. Gazdaságát a kontinentális, télen hideg, nyáron meleg sztyepp éghajlat szántóföldi mezőgazdasága (rozs, köles, napraforgó) jellemzi. Iparában a kőolaj finomítás és a volgai vízierőművek energiatermelése emelhető ki.

Észak-kaukázusi körzet

A Kaukázus vidéke, mint az európai népesség bölcsője, a maga nehezen járható útvonalaival számos, egymástól izolált népcsoportnak adott otthont és civilizációs fejlődési kereteket. Az itt kialakult nemzetek nem tudtak olyan stabil területi államszerveződési egységekbe rendeződni, mint Európa másika, hasonló adottságú magashegységében a svájci kantonok, vagy az osztrák tartományok. A történelem során a tartós birodalmi elnyomást – legutóbb a szovjet diktatúrát – követően az itt élő népekben rendkívül felerősödött a területi függetlenség iránti igény, ami a soknemzetiségű Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán önállósulásához vezetett az 1990-es évek elején. Ugyanez a regionalizálódó, szeparatista folyamat figyelhető meg az – egyelőre – Orosz Föderáción belül maradt kaukázusi köztársaságokban is.

Csecsenföld

(Чеченская Республика „csecsenszkaja reszpúblika”)

A köztársaság területe akkora, mint Pest és Bács-Kiskun megye együttesen. Lakossága egymillió, amely 95 %-ban az iszlámvallású csecsen¹⁷ nemzetiség. Az oroszok részaránya csak 2 %, és megemlíthető még 1 %-kal a kumi etnikum. Fővárosa **Groznijszki**. Földrajzi képe: északi része a sivatagos Nogaj-sztyepp, középső része dombvidék, majd déli irányban hirtelen 2-3000 méterre emelkedő magashegység. Mezőgazdaságát a juhtenyésztés, a zab, köles és napraforgó termesztés dominálja. A köztársaságban kőolaj finomítás, ólom- és cinkkohászat, élelmiszeripar volt jellemző, azonban a köztársaság gazdasága 80 %-ban szétzilálódott a folyamatos háborús viszonyok miatt. (Első csecsen háború: 1994-96; második csecsen háború: 2000-2009.) A szeparatista törekvések előbb helyi csecsen-orosz háborúhoz vezettek, majd hegyvidéki gerillaharcokhoz és moszkvai terrorista merényletekhez. Újabb (2012) érdekes módon, a gazdaság lassú újraépítésében a kalandturizmus kezd megjelenni!

---

¹⁶ A **kozákok** a magyarországi székelyekhez, vagy a hajdúkhöz hasonló félkatonai réteg tagjai, akik szintén regionális igazgatási autonómiát kaptak a cároktól. Oroszország déli sztyepp vidékein telepedtek le a Don és a Volga folyók között a XVI. század során. A határvidék katonai biztosítása, valamint Szibéria meghódítása volt a feladatuk. Az orosz polgárháborúban mind a fehérek, mind a vörösök oldalán részt vettek. Életüket *Solohov* világhírű *Csendes Don* című regényciklusa jellemzi legjobban.

¹⁷ A **csecsenek** és az **ingusok** a kavkázok (innen ered a Kaukázus elnevezés) leszármazottai, a legősibb kaukázusi népek, s így – ahogy néhány amerikai nyelvész állítja – egyben a legősibb európaiak is, hiszen az európai népek a kaukázusi embertípust képviselik. A legősibb települések a Kaukázus északi régiójában időszámítás előtti 150 000 (!) évesek. Sajnálatos, hogy a nyugati civilizáció bölcsőjében még a XXI. században is ilyen feszült polgárháborús állapotok uralkodnak.

Dagesztán

(**Дарестан** „dagesztan”)

A köztársaság területre kicsit nagyobb, mint Szlovákia, lakossága két és félmillió. Fővárosa **Mahacskala**. Nemzetiségi összetétele változatos, a kaukázusi avarok 30 %-kal a legnagyobb etnikai csoport, ezen kívül 17 % darg, 15 % kumi, 14 % lezg, 6 % lak, 4 % tabaszaran, 1,5 % nogáj és számos más népcsoport él a dagesztáni régióban. Az autonóm köztársaságnak a szovjet időben is több mint egy tucat hivatalos nyelve volt az oroszon kívül! Északi felén a sivatagos Nogaj-sztyep terület, déli felén a Kaukázus több mint 4000 méter magas hegycsúcsai emelkednek. Fő ásványkincse a Kaszpi-tenger mellékén a kőolaj és a földgáz. Jelentős az acélipar, a gépgyártás, a vegyi- és textilipar. Szőlőtermesztése, bortermelése juhtenyésztése és tejipara is említésre méltó. A szomszédos csecsen polgárháborúk miatt 2000 óta Dagesztán területén is folyamatosan jelen van a terrorizmusban megnyilvánuló gerilla tevékenység.

Észak-Oszétia - Alánia

(**Северная Осетия** – Алания „szevernaja oszetyijá – alanyijá”)

A köztársaság akkora, mint Bács-Kiskun megye, lakossága 700 ezer, amelyből 65 % oszét, 20 % orosz, 4 % ingus, 2-2 % örmény, ill. kumik. Fővárosa **Vlagyikavkaz**. Földrajzi környezete a Kaukázus magashegységi vidéke, délen 5000 méteres csúcsokkal. Cink, réz, ezüst és ólombányászata jelentős. Ásvány- és gyógyvizekben gazdag. A völgyekben búzát, kukoricát, napraforgót termesztenek, szarvasmarhát és juhot tenyésztnek. Turizmusa – Csecsenföld közelsége ellenére – jelentős, területének a fele nemzeti park!

Ingusföld

(**Ингушетия** „Ingusetyijá”)

A Csongrád megye nagyságú, kicsi köztársaság lakossága alig félmillió, amiből 94 % szunnita iszlámvallású ingus, és 5 % csecsen. Fővárosa **Magasz**. A Kaukázus magashegységében, Csecsenföld és Észak-Oszétia között fekszik. 1992-ben alakult, a Csecsen Köztársaság területéből kiválva. Ásványkincsei: kőolaj, földgáz, márvány, gránit, ásványvizek, ritkafémek ércei. Zabot, kölest és napraforgót termesztenek, birkát tenyésztnek. Az első orosz-csecsen háborúban részt vettek, a második háború óta (2007) mintegy 25 ezer orosz katona állomásozik a köztársaságban.

Kabard- és Balkárföld

(**Кабардино-Балкарская Республика** „kabargyina balkarszkaja reszpúblika”)

A köztársaság területe akkora, mint Észak-Magyarország, lakossága nem éri el az egymilliót, amiből 57 % őslakos kabard, 13 % őslakos balkár és 22 % orosz. A lakosság 55 %-a muszlim vallású. Fővárosa **Nalcsik**. A Kaukázus magashegységében található; déli széle alföld, majd déli irányban, 100 km-es távon 5000 méteres magasságba¹⁸ emelkedik a térszín. Számos hegycsúcsa haladja meg az 5000 méteres magasságot. Gazdag wolfram, molibdén és szénlelőhelyekkel rendelkezik. Éghajlata kontinentális. Az orosz-csecsen-grúz polgárháború megviselte a köztársaság gazdaságát, ahol a munkanélküliség elérte a 90 %-ot, éppúgy, mint a szomszédos Csecsen és Ingusföldön. Zab, napraforgó és köles termesztését, valamint juhtenyésztését lehet említeni.

---

¹⁸ A kabard – cserkesz határon emelkedik Európa legmagasabb hegycsúcsa, az 5642 m magas **Elbrusz**.

Karacsáj- és Cserkeszföld

(**Карачаево-Черкесская Республика** „karacsajevo cserkeszkaja reszpúblika”)

A köztársaság területe akkora, mint Tolna, Baranya és Somogy megyék területe összesen. Lakossága kevesebb, mint félmillió, amelyből 41 % karacsáj nemzetiségű, 12 % cserkesz. Emellett az oroszok részaránya 31 %, az abaza etnikumé 5 %, a nogájoké 4 %. A lakosság fele iszlámvallású. A II. világháború idején a karacsájokat a németekkel való együttműködés miatt deportálták, s csak 1957-ben térhettek vissza az életben maradottak. A köztársaság fővárosa **Cserkeszk**. Földrajzilag a Kaukázus hegyvidéke, északról dél-felé, egyre emelkedő hegyláncokkal. Legfontosabb ásványkincse az arany és a szén. Mezőgazdaságában a zab, napraforgó és a köles emelhető ki, illetve a juhtenyésztés.

Sztavropoli határterület

(**Ставропольский край** „sztavropolszkij kraj”)

A kraj kiterjedése akkora, mint Magyarország 70 %-a. Lakossága 2,7 millió, amiből 80 % orosz és 6 % örmény, az ukránok, dargok, nogájok és cigányok részaránya csak 1-1 %. közigazgatási központja **Sztavropol**. Az orosz oblasztyokat és az etnikai-gazdasági feszültséggel terhes kaukázusi orosz föderációs köztársaságokat elválasztó határterület a Sztavropoli-hátság dombvidékén helyezkedik el. Jelentős a földgáz vagyona. Mangánt, ólmot, molibdént bányásznak. Iparát az élelmiszer- és faipar jellemzi. Mezőgazdasága öntözéssel rozst, kölest, valamint napraforgót termeszt.

Volga menti körzet

Baskíria

(**Башкортостан** „baskortosztan”)

A Magyarországnál éppen másfélszer nagyobb köztársaság lakossága 4 millió. Nemzetiségi összetétele változatos: orosz (36 %), őslakos baskír (30 %), tatár (25 %), csuvas és mari (3 – 3 %). Fővárosa **Ufa**. Baskíria a Déli-Urál hegyvidékén terül el, Európa határán.¹⁹ Természeti erőforrásokban nagyon gazdag (ásványkincsek: kőolaj, földgáz, szén, mangán, króm, ólom, fluor, barit, pirites vasérc, só, azbeszt és féldrágakövek; erdők: bükk, fenyő, hárs, juhar; ásvány- és gyógyvizek). Iparában országos jelentőségű a kőolajipar, a vegyipar (műtrágya, műanyag) és a szeszipar. Ezen kívül a fafeldolgozás és az élelmiszeripar is említendő. A nyugati országrészben a Belaja folyó menti síkságokon burgonyát, napraforgót, kölest és rozst termesztenek, szarvasmarhát tenyésztenek.

Csuvasföld

(**Чувашская Республика** „csuvaszkaja reszpúblika”)

A köztársaság éppen akkora, mint a Dél-Dunántúl, lakossága 1,3 millió. Fővárosa **Csebokszári**. Moszkvától 600 km-re keletre, a Kelet-Európai-síkságon fekszik, a Volgától délre. Éghajlata kontinentális. Kölest és rozst termesztenek, sertést és juhot tenyésztenek. Igen jelentős a komlótermesztés és a söripar. Főbb ásványkincsei: gipsz, foszfor, tőzeg. Villamos gépgyártása, Pamut- és vegyipara (műanyag és műtrágya), vízi energia termelése említendő. A csuvas lakosság 67 %-kal a többségi nemzetiség; az orosz csak 27 %. Ezen kívül 3 % tatár és 1 % mordovin etnikum él a köztársaságban.

---

¹⁹ A mai Baskíria észak-nyugati – Tatárfölddel (lásd ott) határos – részén volt valaha a magyar őshaza, a **Magna Hungaria**.

Kirovi terület

(**Кировская область** „kirovszkaja oblaszty”)

Moszkvától mintegy 800 km-re észak-keletre fekszik, Magyarországnál 1,3-szor nagyobb, uralkodóan erdős terület; nagy része mocsaras síkság, északi fele az Észak-orosz-hátság alacsony dombvidéke. Fő folyója a Vjatka, a Káma mellékfolyója. Lakossága másfél millió, székhelye **Kirov**. Iparát a gépgyártás és vegyipar jellemzi, könnyűiparát a bőr-és szőrmeipar, valamint a faipar. Mezőgazdaságában a rozstermesztés említhető.

Mariföld

(**Марий Эл** „marij el”)

A Tiszántúlnál valamivel kisebb, az Észak-Dunántúlnál valamivel nagyobb területű köztársaság a Kelet-Európai-síkság keleti felén található a Cseboksari-víztározóval kiszélesedő Volgától északra. Lakossága csak 700 ezer. Ebből az őslakos mari népesség 44 % (csökkenő tendenciával), a többség 48 % orosz és megemlíthető a tatár etnikum is (6 %). Fővárosa **Joskar-Ola**. Éghajlata kontinentális sztyepp; főleg rozst termesztenek, szarvasmarhát, és sertést tenyésztenek. Gazdaságát a fém- és fafeldolgozás, gépgyártás és az élelmiszeripar jellemzi leginkább. A kelet európai síkvidék érintetlen védett természeti környezete az ökoturizmust ösztönzi.

Mordvinföld

(**Мордовия** „mordovijá”)

A Tiszántúl nagyságú köztársaság lakossága 900 ezer, fővárosa **Szaranszk**. Keleti része a Volgamenti-hátság dombvidéke, nyugati része síkság, éghajlata kontinentális, Rozst, kölest, kendert és lent termesztenek. Gazdaságában kiemelhető a len- és kenderipar, élelmiszeripar, fafeldolgozás és a gépgyártás. Az őslakosok a mordvinok; finnugor eredetű nép, nyelvük – mint a magyar – az Urál-altáji nyelvcsaládba tartozik, s a lakosság 40 %-át teszik ki. A többség orosz (53 %) és megemlíthető még a tatár etnikum (5 %).

Nyizsnyij Novgorod-i terület

(**Нижегородская область** „nyizsegoradszkaja oblaszty”)

Területe Magyarországnak 80 %-a, lakossága 3,5 millió, székhelye **Nyizsnyij Novgorod**, melyet a szocialista évtizede alatt Gorkijnak neveztek, ma jelentős tőzsde-központ. A régió a Volga és az Oka folyók mentén található síkvidék, Moszkvától keletre mintegy 400-500 km-re. Gazdaságát a vegyipar, kőolaj finomítás, fafeldolgozás, papírgyártás, acél- és gépgyártás jellemzi. Mezőgazdaságában a búza-, len- és kendertermesztés, valamint az erdőgazdálkodás említhető.

Orenburgi terület

(**Оренбургская область** „orenburgszkaja oblaszty”)

Területe Magyarországnak 1,3-szorosa, lakossága ~ 2,2 millió. Moszkvától mintegy 1200 km-re dél-keletre fekvő terület, melynek északi fele dombvidék, a Déli Urál-hegység hegyláb felszíne. Székhelye **Orenburg**. Fő folyója a Kaszpi-tenger felé tartó Urál. Gazdaságát az itteni szénhidrogén (kőolaj és földgáz) készletek kitermelése és feldolgozása határozza meg; a síkvidéken kölest, zabot, árpát és rozst termesztenek.

Penzai terület

(**Пензенская область** „penzenszkaja oblaszty”)

A majdnem fél Magyarországnyi terület Moszkvától dél-keletre mintegy 600 km-re fekszik, a Volga jobb partján. Területe nagy részén a Volgamenti-hátság alacsony dombvidéke található, keleti harmada síkság. Lakossága másfél millió, fővárosa **Penza**. Szántóföldjein rozst, kölest, napraforgót termesztenek. Könnyűiparát a fafeldolgozás és élelmiszeripar, nehéziparát a gépgyártás jellemzi.

Permi határterület

(Пермский край „permszkij kraj”)

A Permi oblaszty és a Permi Komiföld autonóm okrug 2005-ben egyesült, mint kraj, határterület. A Magyarországnál több mint másfélszer (1,7-szer) nagyobb régió Európa földrajzi határán helyezkedik el. Keleti fele a Középső-Urál hegyvidéke, nyugati fele alacsony dombság és síkság. Fő folyója a Káma, éghajlata kontinentális. Lakossága 2,8 millió, közigazgatási központja **Perm**. Nemzetiségeiben 3 % a komi és 4 % a tatár, a többség (87 %) orosz. Főleg burgonyát és rozst termesztenek, kecskét tenyésztnek. Ásványkincsei közül a legfontosabb a kőolaj és a földgáz, szén, tőzeg, arany, gyémánt, króm. Itt található a világ egyik leggazdagabb káliumsó lelőhelye. Iparát a kőolaj finomítás, vegyipar, gépgyártás, vízi energia előállítás, vaskohászat és pamutipar jellemzi leginkább.

Szamarai terület

(Самарская область „szamarszkaja oblaszty”)

A fél Magyarországnál valamivel nagyobb síksági terület Moszkvától mintegy 900 km-re dél-keletre fekszik a Volga egy nagy kanyarjában. Lakossága 3,2 millió, fővárosa **Szamara**. A terület gazdaságát leginkább a vízi energiatermelés és a gépgyártás (ezen belül nagyon jelentős a repülőgépgyártás és az űrkutatási eszközök előállítása, továbbá a csapágy- és kábelgyártás) jellemzi. Mezőgazdaságában a napraforgó, rozs-, köles- és zabtermesztés említhető.

Szaratovi terület

(Саратовская область „szaratovszkaja oblaszty”)

A Magyarországnál valamivel nagyobb terület lakossága 2,7 millió, igazgatási központja **Szaratov**, amely Moszkvától mintegy 700 km-re dél-keleti irányban fekszik a Volga mentén. Területén a Volgamenti-hátság dombvidéke emelkedik. Mezőgazdaságát a köles-, rozs- és árpatermesztés jellemzi. Iparában a kőolaj feldolgozás, a hő- és vízi energiatermelés, az élelmiszeripar és a vegyipar emelhető ki. Saratovnál kezdődik a Volgográdi-víztározó, az itteni kikötőből a hajók a Kaszpi- és a Fekete-tengert egyaránt elérik.

Tatárföld

(Татарстан „tatarsztan”)

A köztársaság területe nagyjából akkora, mint Magyarorszáé a Dunántúl nélkül. Lakossága 3,8 millió. Fővárosa **Kazán** az Uráltól nyugatra található, Moszkvától 800 km-re keletre. Tatárföld keleti fele az Urál előterének dombvidéke,²⁰ nyugati fele síkság, ahol a Szamarai-víztározóval visszaduzzasztott Volgával találkozik a Káma folyó. A kontinentális éghajlatú síkságon rozst, kölest, és zabot termesztenek, birkát és kecskét tenyésztnek. Tatárföld legfontosabb ásványkincse a kőolaj, földgáz és a gipsz. Nagyon fejlett ipari régió, vegyipara, gépgyártása jelentős, különösen a teherautó (KamAz), és a repülőgépgyártás. Itt található a világ egyik legnagyobb helikopter gyára. Könnyűiparában a textil-, a fa- és az élelmiszeripar jelentős. A lakosság több mint fele tatár, 40 % orosz és kb. 3 % csuvas.

---

²⁰ Ez a vidék a magyarok őshazája, a **Magna Hungária** és bolgároké, a **Volga Bulgária**, ahonnan mindkét nép részben elvándorolt az Azovi-tenger (Meotisz) irányába, délre. A mongol Aranyhorda (a „tatárok” mongolok, akik nevüket a görög *Tartaros* = alvilág, pokol szóból kapták, kvázi „pokolfajzat” jelentéssel) az 1230-as évektől kezdve tartósan megszállta a vidéket, egészen az 1550-es évekig, amikor Retteg IV. orosz cár az Orosz birodalomhoz csatolta.

Udmurtföld

(Удмуртская Республика „udmurtszkaja reszpúblika”)

Az Urál-hegység nyugati előterében elhelyezkedő, fél Magyarország nagyságú köztársaság lakossága másfél millió, fővárosa **Izsevszk**. Északi része dombvidék, középső és déli része a Káma folyó felé lejtő síkság. Éghajlata kontinentális, közel a felét fenyőerdő borítja. Tőzegben, ásványvizekben, ásványokban gazdag. Legfőbb gazdasági adottsága az olajkincs, melynek nagy részét exportálják. Gépgyártásában a fegyver- és hadifelszerelések gyártása a legfontosabb. Rozst és zabot termesztenek, birkát és kecskét tenyésztnek. Az udmurt őslakosság aránya 50-ről 30 %-ra esett vissza az utóbbi évszázadban, míg az oroszok aránya 40-ről 60 %-ra növekedett. Emellett 6 % tatár nemzetiség is él a köztársaságban.

Uljanovszki terület

(Ульяновская область „uljanovszkaja oblaszty”)

Az éppen Dunántúl nagyságú terület lakossága 1,4 millió, központja értelemszerűen **Uljanovszk**.²¹ Moszkvától kb. 800 km-re keleti irányban található a Volgamenti-hátság területén, a Volga, illetve az azon kialakított, hatalmas Szaratovi víztározó mentén. Gazdaságában az atomenergia termelést, a gépgyártást és a faipart lehet említeni. Területe erdős sztyepp; a mezőgazdasági földeken rozst és kölest termesztenek.

Észak-nyugati körzet

Arhangelszki terület

(Архангельская область „arhangelszkaja oblaszty”)

A Kelet-Európai síkság északi része, a z Északi-Dvina folyó vízgyűjtője Magyarország kiterjedésének több mint hatszorosa, majdnem akkora, mint Ukrajna, de lakossága csak 1,3 millió. Fővárosa **Arhangelszk**; amely a Jeges-tenger egyik beltengere, a Fehér-tenger partján épült kikötőváros. Ehhez az oblasztyhoz tartozik közigazgatásilag a Jeges-tenger Barents-tenger nevű részét keletről és északról határoló Novaja Zemlja és a Ferenc József-föld²² nevű szigetcsoporthoz. A terület északi része fagyos tundra, a déli része tajga. Ennek megfelelően gazdaságát a fa- és papíripar, a tengermelléken a lazac és tőkehal halászat jellemzi. Arhangelszk kikötőjét a téli félévben jégtörőkkel teszik hajózhatóvá. A terület híres szülötte Lomonoszov, a leghíresebb moszkvai egyetem névadója.

Kalinyingrádi terület

(Калининградская область „kalinyingradszkaja oblaszty”)

A terület kiterjedése akkora, mint a Duna-Tisza köze (Pest és Bács-Kiskun megye együtt). Lakossága valamivel kevesebb, mint egymillió. Litvánia és Lengyelország között fekszik a Balti-tenger mellékén. A Szovjetunió felbomlása (1991) után, hogy Litvánia újra önálló lett, a **Kalinyingrád** központú oblaszty az egyetlen olyan orosz terület, amely politikai szigetként nem határos közvetlenül a többi orosz közigazgatási egységgel.²³ Kalinyingrád régi neve *Königsberg*, amely a Német Lovagrend balti államának egyik központja volt, később Poroszországhoz tartozott, majd 1945-ben csatolták a Szovjetunióhoz. Gazdaságát gépgyártás, élelmiszeripar és rozstermesztés jellemzi.

²¹ A város híres szülötte Vlagyimir Iljics **Lenin**, eredeti nevén Uljanov, s 1924-ben róla nevezték el az addig Szimbirszk néven ismert várost.

²² A **Novaja Zemlja** az Urál-hegység tengerből kiemelkedő folytatása. Jelentése „új föld” területe akkora, mint Magyarország. Itt volt 1955-1990 között a szovjet kísérleti atomrobbantások fő helyszíne volt. A Ferenc József föld 191 jéggel borított, lakatlan sziget, melyet 1873-ban fedezett fel egy osztrák-magyar expedíció, s 1926-tól vált a Szovjetunió részévé.

²³ Az ilyen terület megnevezése: exláv.

Komiföld

(**Республика Коми** „reszpüblíká komi”)

A köztársaság Kelet-Európa észak-keleti részén terül el: keleti felén az Urál-hegység láncai húzódnak, középső része síkvidék, a Pecsora folyó vízgyűjtője. Déli részén az Észak-orosz-hátság, nyugati szélén a Tyiman-hátság dombjai emelkednek. Magyarországnál négy és félszer nagyobb, de lakossága csak egymillió, amiből 65 % orosz és 23% komi őslakos. Fővárosa **Sziktivkar**. Északkeleti részén található a Pecsorai-szénmedence, Vorkuta központtal. A köztársaság erőforrásai: szén, kőolaj, földgáz, arany, gyémánt és fa. Gazdaságának legfontosabb ágazatai: a kőolaj-finomítás és a fafeldolgozás. Állattenyésztésében a rénszarvas említhető.

Karélia

(**Республика Карелия** „reszpüblíká karelijá”)

A köztársaság Észak-Európában Finnország és a Fehér-tenger között helyezkedik el. Jégkorszaki örökségként tavakban gazdag, síkvidék; túlelevelű tajga borítja. Területe majdnem kétszeres Magyarországnak. Lakossága 700 ezer fő. A többség (80 %) orosz, az őslakos nemzetiség, a finnel rokon karélok részaránya ~ 8 %. A köztársaság fővárosa **Petrozavodszk** a hatalmas Onyega-tó²⁴ mellett. Gazdaságát a jelentős vasérc bányászat, az alumínium-, a papír- és a faipar, valamint a vízi energia-termelés jellemzi. Kevés szántóföldjén búzát és burgonyát termesztenek. Megemlíthető a Fehér-tenger lazac halászata.

Leningrádi terület

(**Ленинградская область** „lenyingszka oblaszty”)

Az Ausztria nagyságú (Magyarországnál valamivel kisebb) terület gyakorlatilag Szentpétervár vonzáskörzete. Lakossága másfél millió. Ez a Csúd- és a Ladoga-tó közötti síkvidék a Balti-tenger legkeletibb öble. a Finn-öböl mentén. Központja **Szentpéterváron** (szovjet névén: Leningrádban) van, de maga a város nem része a területnek. A terület síkvidék, ligetes tajga, ahol rozst termesztenek és – Szentpétervár környékén különösen – a nagyváros szuburbanizációs zónájának lakófunkciós települései vannak. Igazgatási felosztása például szolgálhatna Budapest és Pest megye regionális szétválásnak, ahol is az agglomeráció is a fővároshoz tartozik.

Murmanszki terület

(**Мурманская область** „murmanszkaja oblaszty”)

Észak-Európában a Skandináv félszigetről keleti irányban a Jeges-tengerbe (pontosabban a Barents-tengerbe) benyúló, másfél Magyarország nagyságú Kola-félszigeten található. Igazgatási központja a 300 ezer lakosú **Murmanszk**.²⁵ Az oblaszty lakossága nem éri el az egymilliót, éghajlata hideg, területét tajga-erdő borítja. A félsziget északi fele alacsony dombság, déli fele síkság. A területen vasércet, nikkelt és foszfátot bányásznak. Gazdaságát faipar, nikkeltkohászat, gépgyártás, vízi energia előállítás jellemzi. Élelmiszeriparában

---

²⁴ Az **Onyega**-tó Európa 2. legnagyobb tava Karéliában található 1650 szigetén 89 ortodox fatemplommal. Tőle nem messze nyugatra van – szintén ebben a köztársaságban – a **Ladoga**-tó, amely Európa 1. és a világ 14. legnagyobb édesvízi tava.

²⁵ **Murmanszk** kikötője a Golf-áramlatnak köszönhetően egész évben jégmentes. A murmanszki kikötőnek helyet adó, 12 km hosszú Kóla-öböltől keletre már mindenütt befagy a tenger télen. A II. világháborúban kiemelt stratégiai fontosságú volt, ezen keresztül látták el a szövetséges hatalmak a Szovjetuniót utánpótlással és hadifelszereléssel. A vasútvonala Európa és az egész világ legészakabbra fekvő vonala. (A „murmanszk” kifejezés lapp nyelven „Norvégiából valót” jelent.)

megemlíthető a lazac- és tőkehal halászata, feldolgozása, valamint a vadászattal összefüggő prém- és szőrmeipar.

Novgorodi terület

(**Новгородская область** „novgorodszkaja oblaszty”)

Novgorod („újváros”) a legősibb orosz város, amit a mai Svédország területéről érkező vikingek²⁶ alapítottak 859-ben. A novgorodi terület fél Magyarországnyi nagyságú, de csak 700 ezren lakják. A központ mai neve **Velikij Novgorod**. A novgorodi állam Bölcs Jaroszláv²⁷ fejedelemsége alatt meghódította kijevi viking államot is. Mintegy 500 évnyi fennállás után Rettegett Iván beolvasztotta a moszkvai fejedelemségbe. A II. világháborúban a németek szisztematikusan elpusztították az első orosz állam fővárosának 2500 történelmi épületét. A 40 megmaradt és a helyreállított épületek ma az UNESCO Világörökség részét képezik. Az oblaszty síkvidéken fekszik, Szentpétervártól dél-keletre. A terület elsősorban mezőgazdasági; búzatermesztő vidék, iparából az elektronika, a műtrágyagyártás és a fémfeldolgozás, valamint az élelmiszeripar említhető.

Nyenyecföld

(**Ненецкий автономный округ** „nyenyeckij avtonómnüj okrug”)

A majdnem kétszeres Magyarországnyi kiterjedésű autonóm körzet lakossága mindössze 40 ezer (ezzel a legkisebb lakosságszámú szövetségi alany). Központja **Narjan-Mar**, de közigazgatási funkcióit részben az Arhangelszki oblasztyból irányítják. Európa észak-keleti részén található a Jeges-tenger peremtengerei, a Fehér-, a Barrents- és a Kara-tenger partvidékén, a Pecsora folyó torkolatánál. Sarkvidéki éghajlatú, síkvidéki tundra. Az okrug gazdaságát jelentős kőolaj és földgáz kitermelése jelenti, Lukoil, Total, Rosneft és TNK-BP érdekeltségekkel. Az őslakos nyenyecek a lakosság egyötödét teszik ki, az oroszok kétharmadát, s emellett egy tized komi őslakos is él a területen. Fő gazdasági tevékenységük a rénszarvastenyésztés.

Pszkovi terület

(**Псковская область** „pszkovszkaja oblaszty”)

Oroszország nyugati határán helyezkedik el a kb. fél Magyarországnyi nagyságú, mintegy 700 ezer fős lakosságú körzet. Keleti felén néhány alacsony dombság, nyugati felén vizekben gazdag síkvidék található. Központja ősi orosz város: **Pszkov**, a hatalmas Csúd-tó déli medencéjét alkotó Pszkovi-tó közelében. Gazdaságában a búzatermesztés, a barnaszén bányászat, a vegyipar és a pamutipar említhető.

Szentpétervár

(**Санкт-Петербург** „szankt petyerburg”)

Szövetségi város, melyet I. Péter cár alapított. 1712-1917 között Oroszország fővárosa volt. Folyója a Néva, a város a Finn-öböl partján fekszik, részben csatornákra tervezve, mint „észak Velencéje.” 1916-ig a mai nevét viselte, akkor ezt németes hangzása miatt még a cári uralom alatt „oroszosították” a Pétervár jelentésű Petrográdra, majd 1924-ben, Lenin halála után Leningrádra keresztelték, és csak 1991-ben kapta vissza eredeti nevét a 18 kerületre, azon belül 111 önkormányzattal rendelkező körzetre osztott, 4,6 milliós metropolisz. Gazdaságát acélipar, gépgyártás, vegyipar, textilipar (gyapjú-, pamut- és selyemipar), atomenergia termelés, valamint fafeldolgozás és élelmiszeripar jellemzi. 250 múzeuma közül

---

²⁶ Rurik (830-879).

²⁷ Róla nevezték el az ország ezeréves fennállásának műemlékét, a leghíresebb orosz templomot, a Szófia-székesegyházat és a világ egyetemeinek élvonalában álló, novgorodi Jaroszláv egyetemet is.

világhírű az Ermitázs; a városnak mintegy 4000 műemlék épülete van. Itt élt és alkotott Puskin, Dosztojevszkij, Gogol, továbbá Csajkovszkij, Sosztakovics, Muszorgszkij és Rimszkij-Korszakov, valamint Anna Pavlova. A pétervári (leningrádi) balett szintén világhírű; balettiskoláját még 1738-ban alapították.

Vologdai terület

(**Вологодская область** „vologodszkaja oblaszty”)

A másfél Magyarországnyi nagyságú terület a Volga mentén, a Kelet-Európai-síkság központjában fekszik, Moszkvától északra a sztyepp és az erdős tajga határán. Szántóföldjein, kender, lent, kölest, rozst és árpát termesztnek. Állattenyésztésében a szarvasmarha emelhető ki; a terület közigazgatási központja, **Vologda** – Miskolc egyik testvérvárosa – jellegzetes terméke az egész Oroszországban márkanévként ismert vologdai sajt és vaj. Az oblaszty népsűrűsége ritka, lakossága csak 1,2 millió. Iparát hő- és vízi energiatermelés, vaskohászat és papírgyártás jellemzi. Az oblaszty közlekedési szempontból fontos térszervező: 5 országos közúti és 3 vasúti fővonal találkozik rajta.

Uráli körzet

Cseljabinszki terület

(**Челябинская область** „cseljabinszkaja oblaszty”)

A majdnem Magyarország nagyságú, 3,6 millió lakosú terület a Déli-Ural-hegység keleti oldalán fekszik. Kazahsztánnal határos, és a nagyobbik része földrajzilag már Ázsiában van. Központja **Cseljabinszk**,²⁸ amely több mint egymillió lakosságával Oroszország 8. legnépesebb városa a Transzszibériai vasút nyomvonalán. A hegyvidék ércekben (mangán, réz, króm, nikkel, cink, arany) gazdag, ennek megfelelően a terület kohászata és gépgyártása (traktor) fejlett. Atomerőműve és vegyipara is jelentős. Mezőgazdasági terményei: búza, rozs, köles, burgonya.

Hanti- és Mansziföld

(**Ханты-Мансийский автономный округ** „hantü manszijszkij avtonómhüj okrug”)

A Magyarországnál majdnem hatszor nagyobb, Spanyolország nagyságú autonóm terület lakossága csak másfél millió. Központja **Hanti-Manszizsk**, de a közigazgatási funkciók egy részét a Tyumenyi oblasztyból irányítják. Az okrug a Nyugat-Szibériai-alföld közepén helyezkedik el, erdős, mocsaras tajga borítja. Éghajlata nedves, hűvös kontinentális. Az Irtis és az Ob völgyében rozst és burgonyát termesztnek. A hanti és a manszi²⁹ őslakosság aránya a népességben csak 1-1 %, a szénhidrogén kitermelése miatt bevándorolt oroszok részaránya 70 %, az ukránoké 6, a tatároké 8, a baskíroké 2. Az okrug gazdaságának karakterét az határozza meg, hogy az Oroszország által kitermelt kőolaj fele innen származik.

Jamali Nyenyecföld

(**Ямало-Ненецкий автономный округ** „jámalo nyenyeckij avtonómnüj okrug”)

A Magyarországnál több mint nyolcszor nagyobb autonóm terület lakossága csak félmillió. A nyenyec őslakosság vadászó életmódot folytat, s a terület lakosságának csak 6 %-a. Az orosz 60 %, az ukrán 10 %, a tatár szintén 6%. Ez a terület a hatalmas Gazprom társaság fő bázisa, ez adja Oroszország földgáz kitermelésének 90 %-át és kőolajbányászatának 12 %-át. Fővárosa **Szalehard**, amely a Sarkkörön fekszik. A közigazgatási funkciók egy részét a

²⁸ 2013. február 5-én egy ~ 17 méter átmérőjű meteorit lépett a légkörbe **Cseljabinszk** felett, majd 20 km magasságban szétrobbant és úgy csapódott a felszínbe. A hanghatás következtében több ezer ház ablaka betört, sérüléseket okozva. 100 évente fordul elő ilyen esemény a Földön, és ez a mindmáig legszélesebb körben, videofelvételekkel dokumentált meteorit becsapódás.

²⁹ A hanti és manszi nyelv a magyar legközelebbi rokonai.

Tyumenyi oblasztyból szervezik. A síkvidéki terület hideg kontinentális éghajlatú erdős tajga, északi fele pedig tundra, a hatalmas Ob és Jenyiszej folyók által közrefogva. Északon a rénszarvastenyésztés említhető.

Kurgani terület

(**Курганская область** „kurganszkaja oblaszty”)

A $\frac{3}{4}$ Magyarországnyi, éppen Írország nagyságú terület lakossága egymillió. Közigazgatási székhelye **Kurgan**. (A török eredetű kurgán szó jelentése „halomsír”.) A körzet Moszkvától majdnem 2 ezer km távolságra, Nyugat-Szibéria déli részén, a kazah határnál, erdős síkvidéken terül el, az Irtis legnagyobb mellékfolyója, a Tobol mentén. Mezőgazdasága búzát és rozst termeszt, iparából az élelmiszeripar és a gépgyártás emelhető ki.

Szverdlovi terület

(**Свердловская область** „szverdlovszkaja oblaszty”)

A Magyarországnál több mint kétszer nagyobb terület lakossága 4,5 millió. Az Urál-hegység középső részén fekszik, nagyobb része a vízválasztótól keletre, azaz Ázsiában. Ásványkincsekben gazdag, ennek megfelelően vas, króm és nikkel kohászata kiemelkedő. A terület a II. világháború óta a hadiipar egyik fellegetője, s gépgyártása is jelentős; az uráli iparvidék központja. Fővárosa a Nagy Katalin cárnő tiszteletére elnevezett **Jekatyerinburg**³⁰, melynek hivatalos neve 1924 – 1992 között Szverdlovszk volt. 1,3 milliós lakosával jelenleg a 4. legnépesebb orosz város; és Moszkva és Szentpétervár után a 3. olyan város, ahol magyar diplomáciai képviselő (főkonzulátus) is működik. A hegyvidéki terület medencéiben búzát és rozst termesztnek.

Tyumenyi terület

(**Тюменская область** „tyjumenszkaja oblaszty”)

A Nyugat-szibériai-alföld déli részén, az Irtis mellékfolyóinak erdős vízgyűjtőjén fekszik a Magyarországnál majdnem kétszer nagyobb oblaszty. Mezőgazdasága kölest és búzát termeszt, birkát és szarvasmarhát tenyészt. A II. világháború alatt és után iparosodásnak indult: elsősorban a hadiüzemei és a gépgyártása, de említhető még a fafeldolgozása is. Az 1970-es években felfedezett szénhidrogén ezt a körzetet az orosz olajipar földgáztermelés központjává tette. Az oblaszty lakossága 1,3 millió, központja **Tyumeny**, amely nem csak ipari, de jelentős egyetemváros is. Közigazgatásilag még 2 okrug; Hanti- és Manysiföld, valamint a Jamai Nyenyecföld is ehhez az oblasztyhoz tartozik. Tyumeny³¹ volt az első orosz alapítású település Szibériában a Transzszibériai vasútvonal mentén.

Szibériai körzet

Altaji határterület

(**Алтайский край** „altajszkij kraj”)

A Magyarországnál csaknem kétszer (1,8-szor) nagyobb, altaji határvidék körzet lakossága két és fél millió, fővárosa **Barnaul**, az egyik legrégebbi szibériai város, kulturális központ 35 könyvtárral, 3 színházzal és 5 egyetemmel. Északon és délen az Altaj-hegység hegylábfelszínét alkotó dombságok emelkednek, nyugati része a Kulunda-alföld. Fő folyója az Ob, éghajlata kontinentális. Ásványkincsei: molibdén, bauxit, ólom, vas, mangán és arany. Felszínének 60 % erdő. Az alföldön és az Ob völgyében búzát és rozst, cukorrépát, napraforgót és lent termesztnek, birkát, szarvasmarhát és jakot tenyésztnek. Könnyű

³⁰ A város rossz emléke, hogy a bolsevikok itt végezték ki II. Miklós cárt és családját.

³¹ Neve állítólag a mongol „tümén” (magyarul tömény; jelentése tízezer) szóból ered.

iparában a textilipar, a gyapjú, és a tejtermékek említhetők, iparában a gyémántcsiszolás, olaj- és szénfeldolgozás. A lakosság 95 %-ban orosz.

Altaj Köztársaság

(**Республика Алтай** „reszbublika altaj”)

A köztársaság területe éppen megegyezik Magyarországéval, de lakossága csak 200 ezer. Teljes egészében az Altaj magashegységi táján fekszik, Ázsia földrajzi középpontjában, ahol a szibériai tajga, a kazah sztyeppe és a mongol sivatag találkozik. Éghajlata hegyvidéki kontinentális. Ásványkincsei: arany, ezüst, vasérc, lítium. Iparában a könnyűipar és a faipar dominál. Állattenyésztésében a jak említhető. Gazdaságában új elem a hegyvidéki turizmus megjelenése. Nemzetiségi összetételét tekintve a lakosságban 56 % orosz, 35 % altaji őslakos. Fővárosa **Gorno-Altajszk**.

Bajkálontúli határterület

(**Забайкальский край** „zabajkalszkij kraj”)

A teljes egészében hegyvidéki kraj közel Svédország nagyságú (4,7-szer nagyobb, mint Magyarország). Lakossága 1,1 millió. Közigazgatási központja **Csita**. Nemzetiségi összetételében az orosz 90, a burját 7 %. Legnagyobb hegységei a Jablonovij és az Oljokminszkij Sztanovik. Legfontosabb ásványkincsei: ón, arany, ólom, cink, fluorit, fekete- és barnaszén. Erdőkben gazdag, az Amur völgyében búzát, a többi helyen elsősorban zabot termesztenek és szarvasmarhát, birkát tenyésztnek. Iparában a hőerőművek és az ónkohászat emelhető ki.

Burjátföld

(**Бурятия** „burjátijá”)

A Németországgal közel azonos nagyságú (3,8 Magyarországnyi) köztársaság területe hegyvidék, a Bajkál tótól keletre, a mongol határ mentén. Lakossága nem éri el az egymilliót, fővárosa **Ulan-Ude**. Az őslakos burjátok részaránya 30 %, az oroszoké 66 %. A Sztanovoj és a Vityim-felföld ásványkincsekben gazdag (arany, volfrám, cink, uránium, grafit). A völgyekben búzát, burgonyát termesztenek; lovat, birkát és szarvasmarhát tenyésztnek. A bányászaton és kohászaton kívül megemlíthető a gép-, a fa-, a bőr és szőrme-, valamint a textilipar.

Hakaszföld

(**Хакасия** „hakaszija”)

A 2/3 Magyarországnyi területű köztársaság³² 1991-ben vált ki a Krasnojarszki krajból. Lakossága félmillió, főleg orosz. Fővárosa **Abakan**. A terület a Nyugati-Szaján hegységben, a Jenyiszej folyótól nyugatra fekszik. Szénbányászata és az erre települt hőerőművei jelentősek. Megemlíthető még a faipar. A völgyekben búzát termesztenek, szarvasmarhát, kecskét és jakot tenyésztnek.

Irkutszki terület

(**Иркутская область** „irkutszkaja oblaszty”)

Közép-Szibéria déli részén, a Bajkál-tótól nyugatra eső hegyvidéken (a Közép-szibériai-felföldön) található oblaszty területe több mint 8-szorosa Magyarországnak k, kb. akkora, mit Törökország. Lakossága 2,6 millió, közigazgatási központja **Irkutszk**. Gazdaságát hagyományosan a faipar és nagy folyóján, az Angarán épített vízierőművei miatt az energiatermelés jellemzi. Mivel a hegyvidék ércekben gazdag, wolfram, mangán, réz és

---

³² Köztársaság, annak ellenére, hogy az őslakos **hakaszok** százalékos aránya az 1926. évi 50 %-ról 2010-re 12 %-ra csökkent, s az orosz lakosság került többségbe (81 %).

alumínium bányászata és kohászata jelentős. A Bajkál-tó³³ déli partvidékén, a kozákok által 1661-ben alapított Irkutszket 1898-ban érte el a Transzszibériai vasút (5185 km).

Kemerovói terület

(**Кемеровская область** „kemerovszkaja oblaszty”)

Nyugat-Szibéria déli részén, a Kuznyeckei hegyközi medencében található a Magyarország területével megegyező nagyságú oblaszty. Lakossága 2,9 millió. Székhelye **Kemerovo**, az Ob egy nagy mellékfolyója, a medence vizeit összegyűjtő Tom mentén. Gazdaságát a nagy feketeszen készleteire települt hőenergia előállítás, a vegyipar, gépipar, a vas-, ólom-, mangán- és cinkkohászat jellemzi. Nagy ipari városa Kemerovo mellett: Novokuznyeck. Mezőgazdasági termelését a medencékben a búzatermesztés jellemzi.

Krasznojarszki határterület

(**Красноярский край** „krasznojarszkij kraj”)

A határterület 25-ször nagyobb Magyarországnál, olyan, mintha Spanyolországtól Francia-, Német- és Lengyelországon át Belorussziáig terjedő sávra lenne szó. Lakossága alig 3 millió, fővárosa a terület déli szélén **Krasznojarszk** a Transzszibériai vasút vonalán. A kraj északi és középső területe két korábbi autonóm körzet: a Tajmir-félszigeten található Dolgan-Nyenyecföld és ettől délre Evenkiföld.³⁴ A mai népesség több mint 90 %-a orosz, és a kraj déli szélén él a Keleti-Szaján hegység és az Angara felföld közötti medencékben. A határterület közepén a Közép-szibériai - fennsík dombvidéke emelkedik, nyugati részén a hatalmas Jenyiszej³⁵ folyó völgye húzódik észak-déli irányban. A krajhoz tartozik a Jeges-tengerben található szigetcsoporthoz, a Szerevernaja Zemlja (Északi-föld). Ásványkincsekben rendkívül gazdag, a készletek nagy része még kitermelésre vár: platina, nikkel, kobalt, réz, volfrám, arany és szén. Színesfém kohászata, fafeldolgozása, energiaipara (vízi erőmű) és olajfinomítása jelentős. Itt található messze a sarkkörön túl a világ legészakibb nagyvárosa, Norilszk, ami hatalmas külszíni (főleg nikkel-) bányái miatt a világ egyik legszennyezettebb városa is. Éghajlata kontinentális, északi harmada fagyos tundra, a többi tajga. A folyóvölgyekben búzát és árpat termesztenek, az északi tundrákon rénszarvast tenyésztnek.

Novoszibirszki terület

(**Новосибирская область** „novoszibirszkaja oblaszty”)

A Magyarországnál majdnem kétszer nagyobb oblaszty Nyugat-Szibéria déli részén fekszik, lakossága 2,7 millió. Nyugati fele síkvidék, keleti fele a Kuznyeckei-medence peremdombvidéke. Székhelye a Budapest nagyságú, az Ob folyó³⁶ mentén épült **Novoszibirszk**, amely nemcsak Szibéria legnagyobb városa, hanem az ország 3. legnépesebb települése Moszkva és Szentpétervár után. Az oblaszty gazdaságát vegyipar, gépgyártás (repülőgép), vas- és ónkohászat, hő- és vízi energiatermelés jellemzi. Búzát és rozst termesztenek, kecskét és szarvasmarhát tenyésztnek.

---

³³ **Bajkál-tó.** A Föld legmélyebb tava (1637 m), amely egy tektonikus hasadékvölgyben fekszik Dél-Szibériában, 636 km hosszú – több mint 8-szor hosszabb, mint a Balaton – és 25-80 km széles. A világ édesvízkészletének 20 %-át adja, ami megegyezik az Észak-amerikai Nagy-tavak együttes vízkészletével. Vize 40 m-ig átlátszó, élővilága gazdag.

³⁴ A szovjet **nemzetiségi politika** jegyében az 1930-as években létrehozott két autonóm körzet a rendkívül alacsony népsűrűség miatt a 21. században közigazgatási szempontból fenntarthatatlannak bizonyult, ezért a 2000-es években mindkettő beolvadt a Krasznojarszki határterületbe, ahol járási szintű önkormányzatuk van.

³⁵ A **Jenyiszej** az Angarával a világ 6. leghosszabb folyója (5115 km). Közép – Szibériában az Alsó- és a Köves-**Tunguszka** folyók vidéke az 1908-ban a világűrbe itt becsapódó ismeretlen objektumról is ismert.

³⁶ Az **Ob**-Irtis Oroszország leghosszabb folyója és a világon az 5. (a Nílus, Jangce, Amazonas, Mississippi-Missouri után) 5410 km-rel.

Omszki terület

(**Омская область** „omszkaja oblaszty”)

A Közép-Ázsiában, a Szibériai-alföld déli részén, az Irtis folyó vízgyűjtő területén található oblaszty másfélszer nagyobb, mint Magyarország. Lakossága 2 millió, központja **Omszk**. Szántóföldjein búzát, kölest, rozst termesztnek, szarvasmarhát tenyésztnek. Omszk a Transzszibériai vasútvonal mentén fekszik, amely 1895-ben érte el. Az Irtis, melynek legnagyobb kikötője ez a város, a világ 13. leghosszabb folyója (több mint 4200 km). A II. világháború óta a területre jelentős ipar települt (vasúti gépgyártás, hajóépítés). Ma itt működik Oroszország legnagyobb kőolaj-finomítója; jelentős a vegyipara és hőenergia termelése is.

Tomszki terület

(**Томская область** „tomszkaja oblaszty”)

A terület északi része síkság, déli felén pedig a Kuznyecki-medence peremdombságai találhatók. Az oblaszty a hatalmas Ob folyó vízgyűjtőjéhez tartozik, területe három és félszer nagyobb, mint Magyarország, ami nagyjából megfelel Lengyelország területének. Lakossága csupán egymillió fő. Közigazgatási székhelye **Tomszk**, a Tom folyó mentén. Iparát gépgyártás, fafeldolgozás, vegyipar, élelmiszeripar és jelentős hőenergia előállítás jellemzi. Déli része ugyanis az ásványokban és főleg szénben gazdag Kuznyecki-medencéhez tartozik. Szántóföldjein rozst és búzát termesztnek, főleg kecskét tenyésztnek. Tomszknak nemzetközi repülőtere és egyeteme van.

Tuva

(**Тыва** „tuva”)

A köztársaság területe valamivel kisebb, mint Magyarország kétszerese. Lakossága csak 300 ezer, s ebből az őslakos tuvai³⁷ 82 %, az orosz 16 %. Területét a Nyugati-Szaján-hegység és kiterjedt medencéinek erdős sztyeppvidéke alkotja, a Mongol határ mentén, Közép-Szibéria legdélebbi részén. Fővárosa **Kizil** ami egyben Ázsia földrajzi középpontja. Az országban szén, kobaltot, aranyat bányásznak. Hévízekben gazdag terület. Megemlíthető a faipara és a jak tenyésztése.

Távol-keleti körzet

Amuri terület

(**Амурская область** „amurszkaja oblaszty”)

A Magyarországnál négyszer (és Németországnál is valamivel) nagyobb terület Kelet-Szibéria déli részén, az Amur–Zeja-medencében fekszik az Amur folyó³⁸ mentén. Keletről a Bureja-, délről az Amur, nyugatról a Tukuringra-, északnyugatról a Sztanovoj-hegység határolja. Lakossága csak 900 ezer fő, székhelye **Blagoveszenszk**³⁹ az Amur és a Zeja folyók találkozásánál, Moszkvától 8000 km-re. Uralkodóan erdős terület (tajga), a medencékben búzát és burgonyát termesztnek, szarvasmarhát tenyésztnek. Fafeldolgozása, élelmiszeripara, hajó-, bánya- és elektronikai gépgyártása, valamint vegyipara említhető,

³⁷ A tuvai kultúra sajátossága a mongolhoz hasonló **torokéneklés**, a **régészeti** leletek és a két világháború között itt kiadott **bélyegek**, mint különleges ritkaságok.

³⁸ Az **Amur** 4444 km hosszával a világ 10. leghosszabb folyója.

³⁹ Az oroszok (kozákok) először 1653-ban, majd – kínai uralom után – 1858-ban, vetették meg lábukat az Amur északi, bal partján. Ekkor kezdték meg az Angyali üdvözet („**Blagovescsenyije**”) templom építését, s később erről nevezték el a terület fővárosát, amely a közeli aranybányának és az amuri hajózásnak köszönhetően gyorsan fejlődött; itt nyílt meg az orosz Távol-Kelet első színháza is.

emellett igen fontos a Tukuringra-hegységben az arany, a molibdén és a vasérc bányászata. Déli részén jelentős barnaszén kitermelés is folyik.

Csukcsföld

(Чукотский автономный округ „csukotszkij avtonómnüj okrug”)

Az okrug Oroszország legkeletibb régiója. A Csukcs- és a Bering-tenger határolja. Kicsit kisebb, mint Törökország, kb. 8 Magyarországnyi méretű, ám lakossága alig több 50 ezer főnél. A terület névadó őslakossága a csukcsok ennek egynegyedét teszik ki; fele orosz, a többi ukrán, eszkimó, evenk, csuvas. Az okrug nagy része hegyvidék, kietlen, úttalan, hideg éghajlatú tundra, a vegetációs időszak 2 hónap. Iparában a bányászat említhető (arany, ón), agrárgazdaságában a rénszarvастenyésztés és a tengeri halászat. Fővárosa **Anadir**.

Habarovszki határterület

(Хабаровский край „habarovszkij kraj”)

Ez a vidék nyolc és félszer akkora, mint Magyarország, megfelel ~ Törökország méretének. A Csendes-óceán egyik beltengere, az Ohotszki-tenger mentén terül el; az Amur folyó torkolatvidékét (Burája-hegység) és a Dzsugdzsúr-hegység láncait foglalja magába. A hegyekben aranyat és vasércet bányásznak. A tajgával borított kraj ritkán lakott terület, lakossága másfél millió, fővárosa **Habarovszk**, a terület déli szélén, a Transzszibériai vasút vonalán. Ez a város adja az orosz Távol-Kelet ipari termelésének egyharmadát. A kraj gazdasága a déli részre, az Amur folyó mellékére koncentrálódik: itt finomítják a csővezetéken érkező szahalini kőolajat, ezen kívül vaskohászat, gépgyártás és hőenergia termelés jellemzi. A kraj más vidékein a fafeldolgozás a tengermelléken a halászat említhető, a folyóvölgyekben búzát és szójababot termesztnek.

Jakutföld

(Республика Саха „reszpublika szaha”)

A köztársaság lakosságának 45 %-a jakut őslakos, 40 %-a orosz, de a lélekszám nem éri el az 1 milliót. A terület 34-szer nagyobb, mint Magyarország, akkora, mint Nyugat- és Közép-Európa együtt, Spanyolországtól Lengyelorszáig; illetve majdnem akkora, mint India. Önálló országként a 8. legnagyobb lenne. A köztársaság nyugati harmada dombvidék (Közép-Szibériai-fennsík, középen az északra tartó Léna⁴⁰ folyó völgye és síksági medencéje található, keleti részén a Verhojanszki- és a Cserszkij-hegység magasodik, délen a Sztanovoj-hegység. Fővárosa **Jakutszk**. Gazdaságát leginkább a bányászat jellemzi: hatalmas, nagyrészt kiaknázatlan szén és kőolaj készletei vannak a Léna-medencében. A hegyvidékeken aranyat, ónt és gyémántot bányásznak, gyémántkitermelése a világtermelés 25 %-át adja. Északi része sarkvidéki tundra, déli fele tajga (vörösfenyő). Éghajlata hideg kontinentális,⁴¹ északon sarkvidéki. Agrárgazdaságában a rénszarvастenyésztés említhető.

Kamcsatkai határterület

(Камчатский край „kamcsatszkij kraj”)

Magyarországnál ötször nagyobb, Spanyolországnál valamivel kisebb, Svédországnál valamivel nagyobb terület, a Kamcsatka-félszigeten. A vulkanikus Korják-hegység láncai emelkednek rajta. Lakossága mindössze 360 ezer fő, 85 %-ban orosz, a korják őslakosok aránya csak 2 %. Közigazgatási központja **Petropavloszk Kamcsatszkij**. Gazdaságát a

⁴⁰ A **Léna** 4400 km hosszú, ezzel az ország 4. és a világ 11. leghosszabb folyója. Legnagyobb mellékfolyói az Aldan és a Viljui. Jakutföld más nagy folyói: Kolima, Indigirka, Jana és Olenyok – a Jeges-tenger felé tartanak.

⁴¹ Ezen a területen fordulnak elő a világ legnagyobb hőmérséklet ingadozásai (+ 38 és – 96 Celsius fok között) és itt mérték a világ abszolút hideg hőmérséklet rekordját, ami a sarkvidékeket is túlszárnyalja a mínusz 90 fok alatti értékekkel (pl. Verhojanszkban).

tengeri halászat és az erdészet, fakitermelés jellemzi legjobban. Szenet bányásznak, de a legtöbb ásványkincse és a kőolaj készlete még kiaknázatlan. A kraj északi része tundra.

Magadani terület

(Магаданская область „magadanszkaja oblaszty”)

A Szibéria keleti szélén elhelyezkedő terület hegyvidék: délen a Szuntar-Hajata- északon a Kolima-hegység emelkedik a Magyarországnál ötször nagyobb (~ Svédország nagyságú) oblaszty területén. Keletről az Ohotszki-tenger (a Csendes-óceán egyik beltengere) és a Selihov-öböl határolja. Éghajlata csapadékos és hideg (télen -20, nyáron +10 fokok középhőmérséklet jellemzi). A terület középső részének hegyvidékén aranyat és ónt és feketeszenet bányásznak. A nagyrészt lakatlan terület orosz betelepülését elsősorban az arany vonzotta. Lakossága ennek ellenére alig éri el a 200 ezret; jelenleg elvándorlás és csökkenés jellemzi. Közigazgatási székhelye **Magadan**.⁴² A terület erdős, ennek megfelelően a faipara jelentős; élelmiszeripara a tengeri halászatra alapul.

Szahalini terület

(Сахалинская область „szahalinszkaja oblaszty”)

A majdnem (0,9) Magyarországnyi nagyságú terület a Japán-szigetek északi folytatásaként a nagy Szahalin szigetből és a Japán által vitatott hovatarozású Kuril-szigetektől áll. Szahalin az Ohotszki-tengerben fekszik, Moszkvától 10 ezer km-re; a Kurill szigetsor pedig az Ohotszki-tengert választja el a Csendes-óceántól. A szigetek 1882-ben jelentek meg az oroszok; az 1905-ös orosz-japán háború után a terület déli fele Japánhoz került a II. világháború végéig. Lakossága alig haladja meg a félmillió főt. Közigazgatási székhelye **Juzsno-Szahalinszk**. Iparát a fa- és papíripar, valamint a tengeri halászatra alapuló élelmiszeripar jellemzi. Szahalin fő gazdasági értéke a kőolaj és a földgáz; jelenleg Exxon és Shell érdekeltségek végzik a kitermelést. A sziget ezen kívül feketeszenében is gazdag.

Tengermelléki határterület

(Приморский край „primorszkij kraj”)

A kraj a Japán-tenger mellékén, az erdős Szihote-Alin-hegység területén található. Területe majdnem kétszerese (1,8-szorosa) Magyarországnak. Lakossága alig több mint 2 millió, 90 %-ban orosz. Fővárosa **Vlagyivosztok**, kikötőváros, Oroszország Csendes-óceáni flottájának székhelye, és a Transzszibériai vasút végállomása (9289 km-re Moszkvától). A hegyvidéken ólmot, cinket, ónt, aranyat és szenet bányásznak. Gép- és hajógyártása, fafeldolgozása, tengeri halászata és élelmiszeripara jelentős. A kraj az orosz Távol-Kelet legerősebb gazdasági régiója, több mint 100 bankkal, értéktőzsdével, külkereskedelmi vállalatokkal. A folyóvölgyekben szóját, gabonát, burgonyát és zöldséget termesztnek, birkát tenyésztnek. Itt él a világ szibériai (vagy amuri) tigris állománya, mintegy 300 példány.

Zsidó autonóm terület

(Еврейская автономная область „jevrejszkaja avtonómnojaja oblaszty”)

Az egyharmad Magyarországnyi erdős terület az Amur folyó mentén található a kínai határ mentén; nyugati és északi része a Burája-hegység hegyláb felszíne, déli és keleti része síkság. 1934-ben hozták létre Sztálin akarata szerint, és 1948-ig az oda telepített zsidó lakosság létszáma elérte a 40 ezret. A Szovjetunió összeomlása után a zsidó lakosság létszáma az elvándorlások miatt csökkent, 2010-ben már csak mindössze 2 ezer volt a számuk az oblaszty

---

⁴² Magadan volt az 1930-as, 40-es és 50-es években az észak-kelet szibériai **Gulag** munkatábor hálózata központja. A terület hegyvidékein mintegy egymillió kényszermunkás dolgozott embertelen körülmények között.

~ 180 ezres népességből. Az oblaszty székhelye **Birobidzsán**. A területen fekete- és barnaszenet, grafitot, ónt, nikkelt, vasat, ónt, antimont bányásznak, s ezek kohászata is említést érdemel. Az Amur menti síkságon búzát termesztenek és szarvasmarhát tenyésztnek.

Források:

- Federal Districts of Russia: http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_districts_of_Russia
- Federal Subjects of Russia: http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_subjects_of_Russia
- Földrajzi világatlasz – Kartográfiai Vállalat Budapest
- Képes politikai és gazdasági világatlasz – Kartográfiai Vállalat Budapest
- Oroszország közigazgatási felosztása:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Oroszország_közigazgatási_felosztása
- Russian Regions: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Russian_Regions-EN.svg
- Subdivisions of Russia:
http://en.wikipedia.org/wiki/Subdivisions_of_Russia#Federal_subjects

